

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע נצבים תשפ"ה

ושבת עד ה' ושב ה' את שבתך. ואתה תשוב. יש סדר?!

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבך בכל הגוים אשר הדיחתך ה' אלהיך שמה: ושב עד ה' אלהיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבך ובכל נפשך: ושב ה' אלהיך את שבתך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה: אם יהיה נדחתך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך: והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטבך והרבך מאבותיך: ומל ה' אלהיך את לבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבך ובכל נפשך למען חייך: ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על איביך ועל שנאיך אשר רדפוך: ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום: פי תשמע בקול ה' אלהיך לשמר מצותיו וחקותיו בספר התורה הזה פי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבך ובכל נפשך: (דברים ל' א-י)

כך פותחת את דבריה פרשתנו הנקראת לפני ראש השנה.

בימי הסליחות והתשובה מן הראוי ללמוד נושא זה, ונעיין בסדר ההתרחשויות לפי פסוקי התורה.

שלב א: ושב עד ה'. איך? על ידי חזרה לארץ ישראל.

שלב ב: הקב"ה מרחם ומסייע לעם ישראל, גם לרחוקים ולנדחים ביותר להגיע לארץ ישראל, ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה.

שלב ג: ומל ה' אלהיך את לבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך. הקב"ה ברחמיו, מחזיר את העם בתשובה שלימה בכל לבך ובכל נפשך.

שלב ד: עם ישראל חוזר לחיות חיי תורה, ומקיים את כל המצוות: ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו.

במקביל, אויבנו ושונאינו, שלא ישתלבו במהלך האלוקי, יענשו וכל האלות = הקללות המופיעות בפרשת כי תבוא, יחולו על ראשם: ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על איביך ועל שנאיך אשר רדפוך. לעומת זאת, הברכות יחולו גם על ראשם של העמים שיחתמו על הסכמי אברהם, ועל ידידי מדינת ישראל והעם היהודי.

חלקים גדולים של הציבור, המגדיר עצמו כשומר תורה ומצוות, התעלם מפסוקים מפורשים אלה לאורך מאה השנים האחרונות, וניסה בדרכים רבות לאכוף שמירת מצוות על כלל הציבור, כתנאי לשיתוף פעולה בבניין הארץ.

נציע בענווה לבחון את דרכינו מחדש.

עם ישראל חזר בהמוניו לארץ ישראל (נציין כי מעולם לא היו בארץ ישראל כל כך הרבה יהודים).

מדינת ישראל, למרות כל הקשיים, פורחת מכל כך הרבה בחינות. מורגשת התעוררות של המונים המחפשים את הדרך להתקרב אל הקב"ה [האלוף נעם תיבון, שזכה להציל את בני משפחתו בקרב גבורה ביעוטף ישראל, סיפר השבוע, (בראיון על הסרט הדוקומנטרי שזכה בפרס בפסטיבל טורונטו היוקרתי), כי במהלך הקרבות לבש ציצית, והרגיש שהמעשה עזר לו להצליח].

צריך להקשיב לרחשי לבו של הציבור ולפתוח לשם שמים את הלבבות, כדי לקרבו מתוך עידוד הרגשת השותפות והערבות ההדדית. נוותר על הניסיונות לכפות. נוסף אהבת חיים לשמה, בלי תנאים.

הקב"ה הוא האחראי על השלבים הבאים כמפורש בכתוב.

מי שהציע זאת, עוד לפני שהרצל ייסד את מדינת היהודים בבאזל, היה הרב יהודה אלקלעי, שהיה כנראה האיש שהשפיע רבות במישרין וגם בעקיפין על משנתו של הרצל.

(הרב אלקלעי נולד בסרייבו, היום בוסניה, אז חלק מהקיסרות האוסטרו הונגרית, בשנת תק"ע (1798). בגיל 11 עלה ארצה והוסמך לרבנות על ידי בעל ה"פלא יועץ". חזר חזרה לזמלין, לא רחוק מבלגרד, שם כיהן כרב המקומי ועסק שנים רבות בעידוד העם לחזור לארצו. בשנת תרל"ד (1874) עלה שוב ארצה ולאחר ארבע שנים הלך לעולמו ונקבר בהר הזיתים בירושלים).

הבה נתפלל שעם ישראל יתאחד וינצח את אויביו. החטופים יוחזרו לחיק משפחותיהם ומי שכבר נרצח יובא לקבר ישראל.

הפצועים יחלימו במהרה והמשפחות שאיבדו את יקיריהם ימצאו נחמה משמים.

תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים טובים ולשלום עם כלל ישראל וכל ידידי עם ישראל בעולם.

לשיעורי הרב יוסף כרמל (ביוטוב)

לעי לוי זשבת

הרב משה מרדכי ארנרין
א' בניסן תשפ"ה

לעי"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר גרי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב משה יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיון / כ' באב	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א
הרב אשר וגבי סוזן וסרטייל ט' בכסלו / ט"ז אלול	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	צפורה בת יונה דונייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	צפורה בת יונה דונייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'
גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גבי מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיון תשפ"ג	הרב יעקב (גרי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	הרב יעקב (גרי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 2 Bruriya St.

Tel: info@eretzhemdah.org טל: 02-5371485 WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חַמְדַּת הַבְּרָכוֹת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

כי יצפנני בספה

א"ר לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, אומר הקדוש ברוך הוא הוא קיים מצות סוכה בעולם הזה אני מסיך עליו מחמתו של יום הבא ... "כי הנה היום בא בער פתנור ויהי כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הַבָּא אָמַר ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שָׂרָשׁ וְעִנְףָּהּ". באותה שעה הקדוש ברוך הוא עושה סוכה לצדיקים ומשמרין אותם לתוכה, שנאמר כי יצפנני בספה ביום רעה פסיקתא דרב כהנא נספחים ב

כהכנה לימי הדין והרחמים אנו נוהגים לומר את מזמור "לדוד ה' אורי וישעיי". חז"ל קשרו בין המזמור ובין חגי תשרי: "אורי" – זהו ראש השנה, "ישעיי" הוא יום הכיפורים, "כי יצפנני בספה" – בסוכות.

חז"ל מעמיקים את משמעות הצפינה בסוכה. נסה לעמוד על המשמעות על ידי העמקה בהבנת עצם הסוכה.

התורה מצווה "בסוכות תשבו שבעת ימים". אך אין הסבר מהי הסוכה.

לכאורה הסוכה נקראת על שם הסיכוך. נעין במספר פסוקים בהם מוזכר 'סיכוך':

"והיו הכרובים פורשי כנפיים למעלה סוככים בכנפיהם על הכפורת" (שמות פרק כה פסוק כ). במסכת סוכה (דף ה ע"ב) פסוק זה מובא כדוגמה לסיכוך המקביל לסיכוכו של הסוכה. נחשוב על הכרובים: במצבם הטבעי כנפיהם אינן אמורות לסכך, אלא אמורות לפנות מטה. הכרובים פורשים את הכנפיים – התמונה היא של כרוב הבוחר להושיט את כנפיו ולסכך.

דבר דומה אנו מוצאים אצל משה רבינו, הנמצא בנקרת הצור, והקב"ה מבטיח "ושכותי כפי עליך עד עברי". הקב"ה אינו מכסה אותו בדבר חיצוני והולך. הקב"ה נמצא שם יחד עם משה, ובמצב המסוכן הזה הוא מסכך עליו ושומר עליו.

בשונה מגג או אוהל, סיכוך דורש פעולה חיובית. הסוכה דורשת טיפול, שיפוף וחיידוש. הסיכוך של הכרובים מבטא את הבחירה שלהם לכסות את הארון בכנפיהם, כמו שהקב"ה מסכך על משה בנקרת הצור.

דבר זה בא לידי ביטוי בהלכות הגשם בסוכה.

המשנה (סוכה פרק ב משנה ב) קובעת שהסוכה כשרה גם אם הכוכבים אינם נראים מתוכה. הווה אומר: מבחינה עקרונית הסיכוך לא אמור לכסות את הסוכה הרמטית.

חוסר ההרמטיות של הסוכה בא לידי ביטוי בסוף הפרק (משנה ט) שם דנים בשאלה איזו כמות של גשם מאפשרת יציאה מהסוכה. אם הדיון מבוסס על הפטור של המצטער, לכאורה אין לשאלה זו משמעות: כאשר אדם מצטער משיבתו בגשם בסוכה, הוא פטור בכדי לחדד את משמעות השאלה המשנה מביאה משל: עבד בא למזוג כוס לרבו, והרב שפך קיתון על פניו. הגשם אינו נתפס כאן כאירוע טבעי שהיושב בסוכה מגיב אליו, אלא כמטר הניתך בכוונת מכוון. הקב"ה מכריז עלינו: אינני מעוניין בשיבתכם בסוכה - שירותכם!

רבנו תם לומד מכך שאחד מתנאי הסכך הוא שהסוכה לא תהיה חסינה לגשם. מי שמעמיד את הסכך, הכשר כשלעצמו, בצורה של רעפים הדוחים את הגשם החוצה, פוסל את הסוכה (ראה פרטי דינים בזה בפסקי תשובות סימן תרכט יז).

רבנו תם בעצם אומר כך: אנו חוגגים את חג הסוכות בקו פרשת המים בין הקיץ והחורף. בנקודת הזמן בה גשמי השנה הם הקרובים ביותר לכליה, ואנו כבר מכינים את עצמנו להתפלל לגשמי השנה החדשה. אך הגשם הוא חרב פיפיות, כפי שבא לידי בתפילת הכהן הגדול ביום הכיפורים: הוא מביא חיים, אך הוא פוגע באנשים שאין להם מחסה.

ברגע הזה, בו הגשם יכול לרדת, אנו עוברים לסוכה, ואומרים לקב"ה: איננו מגנים על עצמנו מפניך. אנו נשב, חשופים לגשם שאתה מסוגל להוריד עלינו, ומתפללים שהגשם ירד בעיתו. אם הקב"ה יבחר להוריד את הגשם בשעה זו, כנראה שהקשר שלנו עם הקב"ה פחות טוב משחשבנו.

כך אנו מביאים לידי ביטוי את הסוכתיות אותה הצגנו לעיל: הסוכה אינה מגינה מצד עצמה, אלא רק מתוך התערבות פעילה, כמו הכרובים הסוככים בכנפיהם. אנו בונים סוכה שלא תגן עלינו מפני המטר, ואנו ליה וליה עינינו – מצפים שיסכך עלינו כשם שסיכך עלינו בנקרת הצור.

בנבואת העתיד לבוא ישעיהו (פרק ד פסוק ו) אומר "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ומחסה ולמסתור מזרם וממטר". על פניו פסוק זה מפתיע: מדוע תהיה "סוכה"? האם אין עדיפות למבנה יציב וקבוע יותר?

התשובה היא: לא. כפי שמשה רבנו אמר (דברים פרק יא) – לארץ ישראל יש חיסרון, שאנו תלויים בגשם. אך זהו גם היתרון – זו ארץ הקושרת אותנו עם הקב"ה. אנו תמיד תלויים בו.

זה מה שאומר ישעיהו: לעתיד לבוא ההגנה עלינו לא תהיה בנייה של ממ"ד קבוע המגן, אלא הקב"ה מסוכך עלינו ומספק לנו צל ומחסה מתמיד.

זו בקשתנו לקראת חתימת הדין של השנה החדשה: שהקב"ה יצפון אותנו בספה. שנחוש את הנוכחות האלוקית המגינה עלינו.

רבים ממנו חוו דברים קשים במשך המלחמה הארוכה שאנו נמצאים בה. אך מזווית אחרת בהחלט ניתן לזהות גם נוכחות אלוקית סביב, הצלחות רבות שהיו לנו. לקראת התחדשות השנה אנו פונים לקב"ה בתפילה שיצפננו בסוכה: שיציל יגן ויצליח, ומעבר לכך שגם נזכה לחוויה שהקב"ה עמנו בצרה, ויושיע אותנו ממנה במהרה.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:		החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה	
שולמית בת לאה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	משה בן רחל חווה ראנלה בת פיילא
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	עודד בן חיה	רבקה בת שרה בלה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	משה בן אסתר חיה	מינדה לאה בת ליפשה

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

בני רוכל – וה'קוצים' שב'כרם'

במשנה במסכת בבא בתרא (דף קנו) נחלקו חכמים ורבי אליעזר. לדעת רבי אליעזר, חולה המוטל במיטתו ('שכיב מרע') שרוצה לתת את רכושו לאחרים, ואפילו אומר במפורש שהוא מצווה זאת מחמת שהוא חושב שימות ('מצווה מחמת מיתה'), צריך להקנות את רכושו בדרכי הקנין הרגילות כמו אדם בריא. ואילו לדעת חכמים יש תקנה מיוחדת וחולה שכזה יכול לחלק את רכושו באמירת פיו בלבד. חכמים רצו להוכיח את שיטתם ממעשה שאירע בעבר, וזו לשון המשנה (בתוספת באור):

"...אמרו לו: מעשה באַמְן (הַאֵם) של בני רוכל (שהיתה חולה), ואמרה: תנו כְּבִינִי (תכשיט) לבתי, והיא (שווי התכשיט) בשנים עשר מנה, ומתה, וקיימו את דבריה! אמר להן (ר' אליעזר לחכמים): בני רוכל תקברם אַמְן."

וקשה, מדוע רבי אליעזר לא עונה לחכמים תשובה ישירה אלא מקלל. ב'תפארת ישראל' ביאר שרבי אליעזר ענה לחכמים שאין ללמוד משם הלכה, משום שפסקו שם שלא כדין. שאמנם אסור להטות את הדין ואפילו כנגד הרשעים, אלא שבאופן יוצא דופן הודיע בית הדין ל'בני רוכל', שהם רשעים ולכן מטים כנגדם את הדין וקונסים אותם ונותנים את התכשיט לבת. אלא שעדין קשה, מדוע לא אמר רבי אליעזר את עיקר טענתו, שבית הדין הודיע לבנים שפוסקים להם שלא כדין. גם הקללה שלו אינה מובנת. מפשטות דבריו משמע שאינם של בני רוכל לא מתה וראוי שתקבור את בניה, והרי מדברי חכמים משמע שאינם של בני רוכל כבר מתה, וכיצד תתקיים קללתו - "בני רוכל תקברם אַמְן"!!

הקשיים האלו הם מכוונים, והם רמז של חז"ל שהמעשה שבפנינו אינו כפשוטו, וצריך להעמיק ברמזיו. ובמיוחד במקרה זה שנראה לנו שרבי אליעזר מקלל אנשים. צריך להבין שלשון רבי אליעזר מביעה מצד אחד ביקורת, ומצד שני יש בה תפילה למרפא, מרפא שיביא לאמונה בחכמים. וענין זה יבואר לקמן.

מה המשמעות של "תקברם אַמְן"?

ההבנה שהמילים "תקברם אַמְן" הן גם תפילה למציאת תיקון, מתבקשת גם מהסוגיה בתענית (דף לא, א) שמתייחסת למי שלא מוסיף בלימוד התורה בלילות שמי"ו באב ואילך, ואמר עליו רב יוסף: "תִּקְבְּרִיה אִימִיה" (תקברו אמו). והרי לצערנו רוב עם ישראל, אינם מקפידים להוסיף בלימוד התורה בלילות האלו (וגם רבים מתופשי התורה נמצאים בחופשה בימים אלו). והאם רב יוסף מקלל את רוב עם ישראל?! צריך להבין שמצד אחד רב יוסף מביע את ביקורתו כלפיהם, אך מצד שני "לְשׁוֹן חֲכָמִים מְרַפֵּא", ורב יוסף גם מתפלל עליהם שה'אֵם' שלהם תמצא להם 'תקנה'.

בעבר הרחוק שעות העבודה היו תלויות באור השמש, ורוב בני האדם היו עובדים כל שעות אור היום ונחים בלילה. מי"ו באב ואילך היום התקצר והלילה התארך, והאדם חזר מעבודתו פחות יגע ואף היה לו יותר זמן פנוי בלילה. בליל ט"ו באב היו לו תנאים נוחים להחליט אם הוא רוצה לעמול בתורה בזמן שהתפנה לו, או לנצל אותו לשינה נוספת כדי שיקל עליו לעבוד מחר. מי שמוסיף בלימוד התורה בלילות אלו בוחר להיות בתפקיד חשוב שנחשב תפקיד 'חי', והוא תפקיד 'העמל בתורה', והוא מחשיב את עצמו כמי שקם מתוך הקהל והתנדב להעניק מטובו לאחרים והוא חש כביכול שהוא "אֵם בְּיִשְׂרָאֵל"¹. ואילו מי שאינו מוסיף בלימוד התורה, בוחר להיות בתפקיד 'העמל במלאכות'. בעיני 'עמלי התורה' התפקיד האחר נחשב תפקיד 'מת' ובזוי לגמרי, ורב יוסף מתפלל שד' יאיר את עיני 'בעלי התורה', והם יתייחסו לתפקיד של האחר לפחות בכבוד מינימאלי, ויבינו שגם תפקיד 'העמל במלאכות' הוא נצרך, ולפחות יכבדו אותו על כך שבחר להיות 'קבור חיים' בתפקיד הכרחי זה. וזה פשר דברי רב יוסף "תִּקְבְּרִיה אִימִיה" (תקברו אמו). הבנה זו, ש'קבורה' משמעותה מתן כבוד מינימאלי והימנעות מביזוי, מרומזת בתורה בפרשיית 'קבורת אהרון' במוסרה, ובפרושי רס"ג וספורנו שם².

ואף כאן. המשנה דנה במחלקת בהלכה בצוואת חולה, אולם אגב כך משלבים חז"ל במשנה גם דברי אגדה שדרכם הם מרמזים לדברים נוספים, ובמשנתנו מרמזים חז"ל לאחד הפירושים כיצד תיראה הגאולה העתידה שמתוארת בנבואת זכריה. כדי לבאר את הדברים צריך להעמיק ולברר, איזה תפקיד ממלאת 'האם רוכל' ואיזה תפקיד ממלאים 'בני רוכל', וכדלקמן.

אַבְקַת רֹכֵל

בשיר השירים (ג, ו) נאמר: "מי זאת עלה מן המדבר כְּתִימְרוֹת עֵשׂוֹן מְקַטְרֹת מֹר וּלְבוֹנָה מְפַל אַבְקַת רֹכֵל": ובמדרש (שיר השירים רבה, ג, ב) מובאים על כך דרשות, וז"ל בתרגום חופשי:

"מְפַל אַבְקַת רֹכֵל: זה יעקב אבינו, שהיתה מיטתו שלמה לפניו ולא נמצא בהן פסולת... ר' עזריה אמר שני דברים, דבר אחד: כל מלחמות ישראל עושיין ומצליחין בזכות האַבְקַת של יעקב אבינו. ר' עזריה אמר דבר אחר: כל תורה שישראל עושיין בעולם הזה בזכות יעקב אבינו. רבי ברכיה ור' סימון בשם ר' אבהו: אותו האַבְקַת נטלו הקדוש ברוך הוא ונתנו תחת כסא הכבוד שלו וזה שכתוב (נחום א) ד' בְּסוּפָהּ וּבִשְׁעָרָהּ דְּרָבּוּ וְעֵינָן אַבְקַת רֹכֵלִי."

'אַבְקַת רֹכֵל' עשויה מבשמים שנטחנו והפכו לאבק ריחני. שורש המילה אב"ק מוזכר לראשונה בתנ"ך בכתוב "וַיִּנְיָר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיִּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" (בראשית לב, כה). המאבק עם ה'איש' נועד להראות ליעקב שהוא יצליח במלחמותיו בעתיד מול עשיו, או מול הגויים בכלל ('שרו של רומי', מדרש ילמדנו אות קט).

רבי עזריה מבדיל בדרשתו בין הצלחה במלחמות לבין הצלחה בלימוד תורה. לשיטתו, המהות העיקרית של יעקב אבינו היא לימוד תורה, וכל עסק התורה וההצלחה בלימוד התורה הם בזכות 'יעקב אבינו'. מאידך, ה'אב'ק' שנוצר בעת המאבק של יעקב אבינו במלאך, הוא דבר שטפל ליעקב, וההצלחות במלחמות ישראל (= 'אַבְקַת רֹכֵל') משויכות לאותו 'אב'ק'. ונראה שפועל יוצא מדרשה זו הוא במה צריך אדם מישראל לבחור. מי שמצליח בעיסוקו בתורה יעדיף לבחור ולהישאר בבית המדרש, ולא יתגייס לצבא לעזור במלחמות ישראל, שהרי לשיטת רבי עזריה זו המהות העצמית של 'יעקב אבינו'. ומי שאינו רואה ברכה בלימודו הוא זה שיעזוב את בית המדרש ויתגייס לצבא לסייע במלחמות ישראל. שכן לשיטתו, ההצלחות במלחמות ישראל משויכות רק ל'אב'ק' שהוא טפל ליעקב אבינו, אך אינו מהותו העצמית.

מאידך, רבי ברכיה ור' סימון חולקים על רבי עזריה, והם דורשים שאותו 'אב'ק' של המלחמות הוא רוחני ביותר, והקב"ה נותנו במקום גבוה ביותר (תחת כסא הכבוד). ולשיטתם, גם מי שרואה ברכה בלימודו יכול או אף צריך לעזוב את בית המדרש ולהתגייס

לצבא לסייע במלחמות ישראל. המחלקת שבין רבי עזריה לבין רבי ברכיה ורבי סימון היא מחלוקת שתחזור ותהיה בזמן הגאולה והיא מרומזת בנבואת זכריה על הגאולה העתידה, וכדלקמן.

המלחמה הכוללת על ירושלים

זכריה מנבא שגם בגאולה העתידה (כאשר רוב הגויים יאמינו בא-ל אחד), עדיין תהיה לעם ישראל מעלה על פני הגויים מפני שעם ישראל עוסק בביאור התורה, ביאור שקשור ללב העליון שקשור לירושלים של מעלה. וכאשר העמים שסובבים את ארץ ישראל רוצים להלחם ביהודים ששבו לארצם, מלחמתם היא בעצם על המעמד הרוחני העליון של עם ישראל. בנבואת זכריה (יב,ב) נאמר: "הנה אֶנְכִי שֹׁם אֶת יְרוּשָׁלַם סָף רַעַל לְכָל הָעַמִּים סָבִיב וְגַם עַל יְהוּדָה יִהְיֶה בְּמָצוֹר עַל יְרוּשָׁלַם".

המלחמה על ירושלים מוזכרת גם בתחילת ספר שופטים. ובמאמר הקודם "[מיהו ארמילוס הרשע](#)" התבאר שתרגום יונתן מרמז שם שהנצחון שמשופר שם, הנצחון של 'יהודה' ושמעון אחיו על אֲדָנִי בָּזָק שתחתיו כנועים שבעים מלכים וכיבוש ירושלים - הוא חזון נבואי. בז"ק בעברית משמעותו גם ניפוץ ופיזור, כמו במשנה (עירובין פ"י מ"ד): "בזקין מלח". אֲדָנִי בָּזָק הוא דמות סמלית שמוכרת על הגויים שמפוזרים בעולם שהם שבעים עמים. יש קרב רוחני בין עם ישראל לבין שבעים בני נוח מי יזכה להיות האדם העליון שיהיה בבית של ד' שבשמים. ו'יהודה' (=עתניאל) ושמעון אחיו שלמדו תורה יחד בחברותא זכו להגיע למדרגת האדם העליון, וכשהם נכנסו לירושלים של מעלה הרי שבהשוואה אליהם 'אֲדָנִי בָּזָק' נחשב כמו 'מת' שצריך להוציאו משם, וזו בעצם 'מלחמת גוג ומגוג' הראשונה.

זכריה מנבא, שבזמן הגאולה העתידית תחזור ותתחדש המחלוקת שהיתה בין תלמידי עתניאל לבין רוב ישראל שהיו תלמידי יהושע בן נון. כאשר העמים שסובבים את ארץ ישראל יבואו להילחם בעם ישראל, חברי הקבוצה שעוסקת במלחמות ירצו שחברי הקבוצה השניה שעוסקת בתורה, יבטלו מתורתם ויתגייסו לצבא ויעזרו להם במלחמתם בגויים. לפי המחשבה הגויית רק חיילים רבים שאוחזים בנשק גשמי מביאים לנצחון, מחשבה שכזו משתלטת מתחילה גם על היהודים שאוחזים בנשק הגשמי מחוץ ל'בית המדרש'. והם דורשים מ'לומדי התורה' (יִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם של מעלה) = 'בני הישיבות' לסייע בידם, לעזוב את בית המדרש ('ירושלים') ולהצטרף אליהם למלחמה נגד הגויים אויבי ישראל. והדרישה זו מתוארת במילים: "וְגַם עַל יְהוּדָה יִהְיֶה בְּמָצוֹר עַל יְרוּשָׁלַם". ואמנם בזמן יהושע בן נון לא היתה דרישה תובענית שכזו כלפי קבוצת 'יושבי ירושלים', משום שעתניאל ותלמידיו ('יושב ירושלים') היו אז קבוצה קטנה ביחס לשאר האוכלוסייה שהתגייסה לצבא יהושע. אך בזמן הגאולה העתידה קבוצת 'יושבי ירושלים' תהיה גדולה מאוד, ולכן תופנה כלפיה דרישה תובענית להתגייס לצבא כדי להילחם בגויים.

ביטול הדרישה הכוללת להתגייסות לצבא

אמנם בהמשך הקב"ה פוקח את עיניהם הרוחניות של היהודים הלוחמים, והם רואים כיצד לימוד התורה של 'בני הישיבות' מסייע בידם במלחמה הגשמית נגד הגויים. ודבר זה מתואר בהמשך הנבואה: "בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמַר ד' אֶכֶה כָּל סוֹס בַּתְּמָהוֹן וְרִכְבּוֹ בַּשָּׁעוֹן וְעַל בַּיִת יְהוּדָה אֶפְקַח אֶת עֵינָי וְכָל סוֹס הָעַמִּים אֶכֶה בַּעֲנָוֹן: וְאָמְרוּ אֶלְפֵי יְהוּדָה בְּלִבָם אֲמַצָּה לִי יִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם בְּד' צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם: " הגויים עדין יהיו 'עיוורים' מבחינה רוחנית, אך "עַל בַּיִת יְהוּדָה אֶפְקַח אֶת עֵינָי", ו'בַּיִת יְהוּדָה' יבינו שההצלחות המופלאות שהם זוכים להם במלחמה מול הגויים מגיעות אליהם בזכות 'יִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם' (המתמידים האמיתיים) שעוסקים כל היום בתורה ובתפילה. ההכרה הזו תביא להצלחות צבאיות גדולות עוד יותר, ויוסכם שיושבי ירושלים ('בני הישיבות') יכולים להישאר בתפקידם, וזו כוונת הכתוב הבא: "בַּיּוֹם הַהוּא אֲשִׁים אֶת אֶלְפֵי יְהוּדָה כְּכִיּוֹר אֵשׁ בַּעֲצִים וְכַלְפִּיד אֵשׁ בַּעֲמִיר וְאָכְלוּ עַל יָמִין וְעַל שְׂמֹאלוֹ אֶת כָּל הָעַמִּים סָבִיב וְיִשְׁבֵה יְרוּשָׁלַם עוֹד תַּחֲתֶיהָ בִּירוּשָׁלַם: " ומשמעות הנבואה - "וְיִשְׁבֵה יְרוּשָׁלַם עוֹד תַּחֲתֶיהָ בִּירוּשָׁלַם" היא ביטול התביעה הכוללת ליציאה מבית המדרש ולהתגייסות לצבא. הלוחמים שבצבא יכבדו אז את 'המתמידים האמיתיים' ששוהים כל זמנם בישיבה ולומדים תורה.

למי מגיע הכבוד

הנצחון על האויב הגיע בשילוב הכוחות, של הכוח הגשמי של החיילים האמיצים ושל הכוח הרוחני של המתמידים האמיתיים, ו'תפארת הנצחון' היתה צריכה להתחלק בשווה בין שני הצדדים. אך כיוון שבני הישיבות אינם מוכנים להודות לחיילים האמיצים שעזבו את בית המדרש והתגייסו, והם ממשיכים בשיטת עתניאל שכל התהילה מגיעה רק ללומדי התורה. לפיכך בתור תגובה נגדית להשקפה זו מנבא זכריה: "וְהוֹשִׁיעַ ד' אֶת אֶהְלֵי יְהוּדָה בְּרֵאשֶׁנָה לְמַעַן לֹא תִגְדַּל תַּפְאָרַת בַּיִת דָּוִד וְתַפְאָרַת יִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם עַל יְהוּדָה". הירושלמי (סוכה פ"ד ה"ג) דן בכתוב הזה, ו'קרבן העדה' מביא פירוש ולפיו המילה "אֶת" מתפרשת בירושלמי במשמעות של "עם", וכביכול הקב"ה נושע יחד "עם אֶהְלֵי יְהוּדָה". 'השכינה' נמצאת יחד 'אֶהְלֵי יְהוּדָה' שאוחזים בנשק הגשמי במלחמתם באויבי ישראל, וכאשר הם נושעים במלחמתם היא נושעת יחד עימם. ולפי נבואה זו, מי שרוצה לפעול עם ד' ולהצטרף אל 'השכינה', צריך לבחור בעדיפות ראשונה ("בְּרֵאשֶׁנָה") להצטרף לאהלי הצבא שבשדה, ו'תפארת הנצחון' מגיעה אליהם. במעשה ב'בני רוכלי' רמזו לנו חז"ל כיצד תיראה בעתיד נבואה זו של זכריה, ולשם כך צריך להעמיק בפרטים נוספים שבנבואת זכריה, וכדלקמן.

ה'אם' שרוצה לתת את 'תפארת' לבת שלה

במאמר הקודם "[הרמב"ם וגוג ומגוג](#)" התבאר שבנבואת זכריה חברי הקבוצה הרוחנית שנקראים שם 'יושב ירושלים' מתייחסים אל עצמם בתור 'גברים'. ומאידך לחבריהם שיצאו מבית המדרש לעסוק בצד הגשמי של עם ישראל הם מתייחסים בתור 'נשים' שינאנסו' והחשיבה הגויית השתלטה עליהם, וזו משמעות הנבואה שם: "וְיִאֶסְפְּתִי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַם לְמַלְחָמָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר וְנִשְׁסוּ הַבָּתִּים וְהַנְּשִׁים (תשגלנה) תִּשְׁכַּבְנָה...".

אמנם, הלוחמים אינם רואים את עצמם כמי שהחשיבה הגויית השתלטה עליהם. ולפי השקפתם, הם ממשיכים את השקפת יהושע בן נון שצריך לכבוש את ארץ ישראל ולהגן עליה בכלי נשק גשמיים ובאמצעות חיילים רבים, וד' בא ועוזר למי שמשתדל בדרך זו. וכפי שכתב הרמב"ן (במדבר א,מה): "כי התורה לא תסמוך על הנס שירדוף אחד אלף, וזה טעם 'כָּל יִצְאָ צָבָא בִּישְׁרָאֵל...". מי שקמו והתגייסו קיימו בעצמם את הכתוב "שִׁקְמַתִּי אִם בִּישְׁרָאֵל", והם חשים כמו 'אם' שמגינה על ילדיה שביניהם נמצאים גם בני הישיבות שנשארו להתמיד בלימודם. וכיוון שיבני הישיבות אינם מוכנים להוקיר להם תודה. לפיכך, בתגובה נגדית, 'האם רוכלי' רוצה ש'תפארת הנצחון' תישאר אצל הלוחמים בלבד, אלו שממשיכים את השקפתה. כאמור בנבואת זכריה: "וְהוֹשִׁיעַ ד' אֶת אֶהְלֵי יְהוּדָה בְּרֵאשֶׁנָה לְמַעַן לֹא תִגְדַּל תַּפְאָרַת בַּיִת דָּוִד וְתַפְאָרַת יִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם עַל יְהוּדָה". כלומר, תפארת הנצחון מגיעה ללוחמים, ולא לבני בית המדרש. ולכן ב'מעשה' שמשופר במשנה רוצה ה'אם' ש'תפארת' הנצחון תגיע ל'בתי' שלה - ל'לוחמים' (=אֶהְלֵי יְהוּדָה).

בעיני בני הישיבות זהו מהלך שבדרך כלל אינו נכון, משום שלפי השקפתם הם הגברים והם צריכים לרשת לבדם את תפארת הנצחון (את ה'יתכשיטי' שבמעשה שבמשנה). אלא שבכתוב זה שבנבואת זכריה ה'תפארת' הגיעה ל'בתי' (=לוחמים) באופן יוצא דופן, רק משום שיש צד להתייחס אל ה'אם' בתור 'מתה' שציוותה מחמת מיתתה. חכמים שבמשנה משקפים את מחשבת בני הישיבות לגבי מה שרמוז בנבואת זכריה, וזו המשמעות הסמלית של המסופר במשנה: "מעשה באָמֶן (הָאֵם) של בני רוֹכֵל אמרה: תנו כְּבִינְתִי (תכשיט) לבתי, והיא (שווי התכשיט) בשנים עשר מנה, ומתה, וקיימו את דבריה!"². בני הישיבות מתייחסים אל ה'אם' (=הלוחמים) כביכול באופן סמלי בתור 'מתה'.

הסבר הירושלמי לדברי רבי אליעזר

במסכת אבות מובא: "אֵיזְהוּ מְכַבֵּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַפְּרִיזוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי מְכַבְּדִי אֶכְבְּד וּבְזִי יִקְלוּ'". כיוון שבני הישיבות מבינים את הלוחמים, גם הלוחמים מקילים בכבוד בני הישיבות ("ובְזִי יִקְלוּ"), ומתייחסים אל בני הישיבות כמו למי שאינו מחוברים אל החיים ונחשבים באופן סמלי כ'מתים'. כפי שהתבאר לעיל – "לשון חכמים מרפא" – דברי רבי אליעזר שנראים כלפי חוץ כ'קללה', הם בעצם תפילה למציאת תיקון. והיינו, שהלוחמים (=האם רוכל) שאינם מבינים את אלו שמבזים אותם, ובתגובה מתייחסים אל המבזים בתור 'מתים', יזכו להתעלות ולהתייחס אל ה'מבזים' בתור 'מתים מכובדים'. ויראו את ה'מבזים' כאילו הסכימו להיות 'קבורים חיים' בתפקיד הכרחי שהוא 'ביזוי הלוחמים'. הבנה זו של המעשה המובא במשנה תסביר גם את המחלוקת שבין סוגית הירושלמי לבין סוגית הבבלי, וכדלקמן.

הירושלמי מסביר מדוע רבי אליעזר 'קילל' את בני רוכל: "א"ר יוסי בי רבי בון עילא היה רוצה לקללן שהן זורעין כורכמין בכרם". כאמור לעיל, מדובר במעשה סמלי, ואף כאן 'הכרם' ו'הכורכום' מופיעים במשמעות סמלית. תלמידי החכמים 'המתמידים' האמיתיים 'משולים' ל'כרם ענבים', ויחד איתם לומדים בישיבה גם תלמידים שמתקשים להתמיד בלימוד, וצוות הישיבה נאלץ בתמידות להכריח אותם לצאת מהמיטה, ולהגיע לבית המדרש וללמוד שם זמן קצר. כלפי חוץ כל התלמידים נראים דומים, אך זהו דמיון חיצוני, כשם שה'כורכום' דומה בצליל שלו ל'כרם'. אך למעשה מדובר באיסור הדומה ל'כלאיים בכרם'. משום שהמתקשים בלימוד הם בעלי אופי אחר, הם 'כורכום' שמתאים לגדול במקום אחר ושם הוא יצליח מאוד. הם אנשים שמתקשים לשבת זמן רב במקום אחד, והם מתאימים לפעילות של חסד, ואם הם יתגייסו לצבא זו תהיה גמילות חסד עם הרבים וגם עם עצמם, משום שהם יעשו ויצליחו בדבר שהם מתאימים לו.

אולם בני הישיבות מסרבים לאשר למי שנחשב ל'כורכום' להתגייס לצבא, וכדי למנוע את הגיוס הם בזים למי שמתגייס לצבא, ובכך הם ממשיכים ו'זורעים' את ה'כורכום' ב'כרם'. והלוחמים אינם מבינים את סברת בני הישיבות האלו, והרי זה איסור 'כלאיים בכרם'. לדעת הלוחמים, אותם בני ישיבות (=בני רוכל) אינם 'מחוברים אל החיים', וכביכול הם שקולים כ'מתים'. רבי אליעזר מזדהה מצד אחד עם תחושת הלוחמים, אך מצד שני הוא מתפלל שהלוחמים ימצאו נקודת זכות וילמדו סגוריה על אותם בני ישיבות, וזה פשר דבריו: "בני רוֹכֵל תקברם אָמֶן". נקודת הזכות היא, שבני הישיבות חוששים שאם יאמרו את האמת, שמי שמתגייס לצבא מקיים מצווה גדולה וחשובה, עלולים תלמידים רבים מאוד להתגייס, וספסלי הישיבות יתרוקנו כמעט לגמרי. ומחמת החשש זה הם מסכימים להיות 'קבורים חיים' בתפקיד שהוא הכרחי מבחינתם, התפקיד של ביזוי הלוחמים. ובכך הם ממשיכים וזורעים את ה'כורכום' ב'כרם' למרות שמדובר ב'כלאיים'.

אמנם לשיטת התלמוד הבבלי, איסור 'הכלאים' שאליו התייחס רבי אליעזר הוא אחר, וכדלקמן.

הסבר התלמוד הבבלי בסיבת הקללה של רבי אליעזר

וז"ל המשך סוגיית התלמוד הבבלי בתרגום חופשי:

"מדוע רבי אליעזר מקלל את 'בני רוכל'? אמר רב יהודה אמר שמואל: מקיימי קוצים בכרם היו, ורבי אליעזר לטעמו, ששנינו: 'המְקִימִים קוֹצִים בְּכָרֶם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קִדְּשׁ. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא קִדְּשׁ, אֶלָּא דָּבָר שֶׁמְקַיְמִין. בשלמא כרכום חזי, אלא קוצים למאי חזי (ואמנם בכורכום יש תועלת אך למה ראויים הקוצים)?! אמר רבי חנינא: מה טעמו של רבי אליעזר? שכן בארצות ערב הערבים מקיימים (מותירים) קוצים בשדות למאכל גמליהם."

אי אפשר להבין את סוגיית הבבלי כפשוטה. רבי אליעזר החמיר ואסר לקיים קוצים בכרם, אך וודאי שאינו יכול לכעוס על חכמים שחולקים עליו ומתירים לקיים קוצים בכרם, ואינו יכול לקלל את 'בני רוכל' שנהגו כהלכה וקיימו את הקוצים בכרם, שהרי נהגו כדעת חכמים שהם הרבים.

כמו כן, כבר העיר בעל דקדוקי סופרים, שהשאלה "בשלמא כרכום חזי, אלא קוצים למאי חזי" אינה מופיעה בכתבי יד רבים, ונראה שהיא הוספה מאוחרת שלא ברור כיצד היא משתלבת בסוגיה.

התשובה לכל הקשיים הללו היא ההבנה, ש'קוצים בכרם' הם משל ל'אנשים שליליים', כמו שמצאנו במסכת בבא מציעא (דף פג, ב) שרבי אליעזר ברבי שמעון התמנה לתפוס גנבים, והיה מוסר אותם למלכות, והסביר "קוצים אני מכלה מן הכרם". לפי סוגיית הבבלי, ה'לוחמים' מוכנים להבין את טעמם של בני הישיבות אילו היה משאירים לגדול ב'כרם' רק את ה'כורכום', רק את אותם בחורי ישיבה שכאשר 'לוחצים' עליהם, הם מצליחים ללמוד כמה שעות, שהרי בסופו של דבר יש כאן תוספת של שעות לימוד תורה, ויש בכך תועלת מסוימת לעם ישראל.

אולם בני הישיבות מתנגדים גם לגיוס של 'קוצים', אלו שלמרות שלוחצים אותם אינם מצליחים ללמוד אפילו שעה אחת. ולא זו בלבד, אלא שהם מזיקים (כמו 'קוצים בכרם') לבחורים שלומדים, משום שהם מושכים אותם אחריהם אל מחוץ לכתלי בית המדרש לשוטטות בחוצות, ופעמים לדברים שמזיקים יותר מאשר סתם שוטטות.

דבר זה אין ה'לוחמים' מסוגלים להבין. והרי גם לטובת 'בני הישיבות' כדאי שהבחורים שמשוטטים בחוצות ('קוצים') לא יישארו ב'כרם'. הם אינם מסוגלים לשבת וללמוד תורה אפילו זמן קצר, והם מתאימים לפעילות של חסד, ואם הם יתגייסו לצבא זו תהיה גמילות חסד עם הרבים וגם עם עצמם, משום שהם יעשו ויצליחו בדבר שהם מתאימים לו.

אמנם כאמור לעיל, "לְשׁוֹן חֲכָמִים מְרַפָּא". מצד אחד רבי אליעזר מביע ביקורת על 'בני רוכל', על שהם מקיימים ב'כרם' את 'הקוצים' (הבחורים השליליים), אך מצד שני הוא מתפלל שה'אם' שלהם (=הלוחמים) תמצא בכך נקודת זכות. נקודת הזכות היא, שבני הישיבות חוששים שאם יאמרו את האמת, שמי שמתגייס לצבא מקיים מצווה גדולה וחשובה, עלולים תלמידים רבים מאוד להתגייס, וספסלי הישיבות יתרוקנו כמעט לגמרי. ומחמת החשש זה הם מסכימים להיות 'קבורים חיים' בתפקיד שהוא הכרחי מבחינתם, התפקיד של ביזוי הלוחמים. ובכך הם ממשיכים ומקיימים ב'כרם' אפילו את ה'קוצים'.

ההשוואה בין דברי רב יוסף לבין דברי רבי אליעזר

נמצאנו למדים, שכאשר אמר רב יוסף על מי שאינו מוסיף בלימוד התורה מט"ו באב ואילך – "תקפריה אימיה" (תקברו אמו), נראים דבריו מבחינה חיצונית כקללה. אך לא יתכן לומר שרב יוסף קילל את רוב ישראל שאינם מוסיפים בלימוד התורה בלילות אלו. ובעומק דבריו התפלל רב יוסף שד' יאיר את עיני 'בעלי התורה' (= 'אֵס'), והם יבינו שגם תפקיד 'העמל במלאכות' הוא נצרך, ולפחות יכבדו אותו על כך שבחר להיות 'קבור חיים' בתפקיד הכרחי זה. ובאופן דומה, כאשר אמר רבי אליעזר על 'בני רוכל' – 'תקברם אמן', בעומק דבריו התפלל רבי אליעזר שד' יאיר את עיני 'הלוחמים' (= 'אֵס'), והם יבינו ש'המבזים' (= 'בני רוכל') סבורים שתפקיד הביזוי הוא נצרך, וכבדו אותם על שבחרו להיות 'קבורים חיים' בתפקיד זה.

המעשה במירוני שהיה בירושלים

כפי שהתבאר במאמר, המעשה ב'בני רוכל' הוא מעשה סמלי שבו רמזו חז"ל לאחת הפרשניות שלהם כיצד תתגשם בעתיד נבואת זכריה בענין המלחמה על 'ירושלים'. ונשאלת השאלה, האם אין בין החכמים ('יושב ירושלים'), חכם שמוכן לומר בגלוי שיש מצווה גם לתלמידי חכמים להתגייס לצבא. והרי בירושלמי (תענית פ"ד ה"ד) מובא שרבי שמעון אמר שרבי עקיבא אמר על בר כוכבא שזהו מלך המשיח, ומסופר שם שחכמי ישראל יעצו לבר כוכבא כיצד לגייס את החיילים לצבאו. והרמב"ם למד משם שכוונת הירושלמי היא שרבי עקיבא עודד תלמידי חכמים להתגייס לצבא בר כוכבא, ואף רבי עקיבא למרות גדולתו התורנית התגייס בעצמו לצבא בר כוכבא ושימש נושא כלים של בר כוכבא, וכפי שכותב הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק יא הלכה ג): "שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך".
ואכן, כדי לחלוק על מה שמשמע לכאורה מן המשנה, כאלו כל החכמים שבתוך 'ירושלים' של מעלה' מתנגדים לגיוס בני ישיבות לצבא כדי להילחם באויבי ישראל, לפיכך מובא בתוספתא ובירושלמי ובבבלי ובריי"ף סיפור נוסף: "מעשה במירוני אחד שהיה בירושלים...". והמירוני הזה הוא ר' שמעון בר יוחאי ממירון שאף הוא היה חכם מחכמי 'ירושלים' של מעלה', ובביאור המעשה הזה נאריך בעז"ה במאמר הבא.

¹ על משקל הכתוב: "חֲדָלוּ פְּרוֹזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ עַד שֶׁקָּמְתִי דְבֹרָה שֶׁקָּמְתִי אִם בְּיִשְׂרָאֵל:" (שופטים ה, ז).

² וראו עוד במאמר "המספד על משיח בן יוסף ותחייתו"

³ משמעות סמלית דומה יש לדין המיוחס לתנא זכריה בן הקצב, ולפיו ה'בן' וה'בת' חולקים בשווה בירושת האם. ובמאמר "זכריה הנביא והתגייסות בני הישיבות", התבאר שזכריה בן הקצב הוא דמות סמלית שבאמצעותו מרמזים חז"ל לפשר נבואת זכריה שלפיה יתפארת הנצחון מגיעה גם למי שיצא מבית המדרש לאחוז בחרב גשמית (= 'בת'), ולא רק ללומדי התורה.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

שׁוֹת בְּמִרְאֵה הַבְּזֵק

(מתוך ח"ג)

Trieste, Italy

טריאסט, איטליה

אלול תשנ"ד

תקיעה בשופר עתיק שנסדק

שאלה

השופר של קהילתנו נסדק לאורכו מצדו הרחב ולמעלה לצד פיו כשבעה ס"מ. שני צדדי הסדק מהודקים אחד לשני, ונשתייר שיעור תקיעה לצד הפה והותר.

האם לכתחילה מותר לדבק צדדי הסדק עם הדבק החדש מסוג "CRAZY GLUE" מכיון שהדבקים האלו כמעט ואינם נרגשים, וודאי אינם נחשבים לאינו מינו? ואמנם יש לי שופר אחר לתקוע בו, אבל שופר הקהילה עתיק יומין הוא, ומגולף בגילופים, ובני הקהילה לא יתראו לשמוע שופר אחר?

תשובה

א. מותר להדביק¹ את השופר² בדבק³ באופן שלא יהא ניכר, שיש דבק בסדק⁴.

ב. בשופר הנידון שנסדק במיעוטו⁵ והודבק, מותר⁶ לתקוע⁷ בברכה⁸.

¹ רא"ש ראש השנה (פ"ג סי' ב): "אם חיבר הסדק בדבק, חוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים". וכן הוא בטור או"ח (סי' תקפז). ובשו"ע (שם סעיף ח) כתב דעה זו בסתם, משמע דאף לכתחילה מותר להדביק, ולשון "דבקו" לאו דווקא (כן נראה מן הסוגיה ראש השנה דף כז).

² אפילו לסבורים דנסדק כלשהו פסול, בדבקו- כשר. כן כתבו רי"ו נ"ו ח"ב וי"בית יוסף" (סי' תקפז) בדעת הרא"ש, אך הר"ן (דף ו ע"ב מדפי הרי"ף) חולק, דאף בדבקו פסול.

3 רש"י ראש השנה (כז ע"א) פירש בדבק שקורין גלו"ד, וכן בתוס', רא"ש ור"ן בסוגיה שם, וסברתם דחשיב מינו, מכיוון שחוזר לכמות שהיה, ואין הדבק ניכר בין הסדקים. אמנם רמב"ן שם חולק דחשיב לדבק ואינו מינו, ורק אם דבקו ע"י שחממו באור ונפשר ונדבק מעצמו, כשר. ובשו"ע (שם) הביא שתי הדיעות והלכה כסתם, וכך פסק ב"משנה ברורה" (שם ס"ק מז) דסברה ראשונה עיקר.

4 דרק אז חשיב מינו, עיין הערה 3, וכן כתבו ב"מגן אברהם" (שם ס"ק יד) וב"משנה ברורה" (שם ס"ק מז), ע"ש.

5 אף-על-פי שאין צורך בהשארת שיעור תקיעה, כאשר נסדק במיעוטו ("משנה ברורה" שם), למד מן הנאמר בשאלה שרובו לא נסדק, מכיוון שנשארו שלמים יותר מ- 8 ס"מ, ונסדקו רק 7 ס"מ.

6 שו"ע (שם) והלכה כיש אומרים בתרא דכן דעת רוב הראשונים, וכן כתב המ"מ בהל' שופר (פ"א ה"ה) "וזה דעת הרבה מן המפרשים ושהוא עיקר", וכן כתב ב"משנה ברורה" (שם ס"ק מג) שדעה זו עיקר, וב"שער הציון" (שם ס"ק עו) כתב דעת המקילים דרק בנסדק כולו פסול, ע"כ בוודאי כשנסדק מיעוטו, כשר מעיקר הדין.

7 ב"משנה ברורה" (שם) כתב דרק בשעת הדחק יש לסמוך על דעה זו, ונ"ל שזה דווקא בלא דבוק, שהרי בדבוקו כשר אף לדעת הפוסלים בכלשהו כדלעיל הערה 3, לכן כשר לכתחילה. ואכן ב"שער הציון" (שם ס"ק פד) כתב בשם ה"מטה אפרים" בנסדק מיעוטו ודבוקו כשר לתקוע בו לכתחילה ואף אין לחוש לדעת רמב"ן, ואם לא נשתנה קולו כתב לומר כן גם בשם הא"ר, ע"ש.

8 ב"ביע אומר" (ח"ה בחאו"ח סי' מב) דן ב ארוכה בעניין ספק ברכות להקל בכעין זה, ומסקנתו דטוב לחוש לדעת המחמירים היכא דאיכא שופר אחר ולברך על השופר האחר ולתקוע בו תקיעות דמיושב, ואח"כ יתקעו בשופר הסדוק. אלא דבנידוננו דבוקו השופר, ואז רובא דרובא פוסקים דכשר הוא, ואולי בכהאי גוונא לא אמרינן ספק ברכות להקל. ועוד, בנידון דידן חשיב מקום צורך דאולי לא יתמצו הקהל לשמוע אפילו תקיעות דמיושב בשופר אחר.

לכן, אם אפשר לומר למתפללים שהתוקע יברך על שופר אחר ויתקע תקיעות דמיושב, ולאחר מכן יתקע בשופר הקהילה ויתרצו, מה טוב. אם לאו, אף ב"ביע אומר" (שם בסוף ס"ק ו) כתב: "מאחר שגדולי הפוסקים ס"ל להכשיר שופר שנסדק במיעוטו לארכו וכן פסק מכן השו"ע ב"פ"א בתרא ברוכי נמי מברכינן עליה במקום הצורך".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

<p>לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לעיין גב' לורין הופמן ז"ל</p>	<p>לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
---	--	--	--	---

לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן.
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסיקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה